

PEDAGOGICKÁ KARIÉRA A PŮSOBNÍ PROF. JOSEFA DOBIÁŠE

Ivana Koucká

1 Úvod

Cílem tohoto příspěvku je přiblížit pedagogickou kariéru a činnost prof. Josefa Dobiáše, prvního českého řádného profesora dějin starých Řeků a Římanů na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (dále jen FF UK). Článek se především opírá o studium nezpracovaného fondu Josefa Dobiáše v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky (dále jen MÚA AV ČR). Dalším archivním materiálem, který bylo možné využít, je osobní spis J. Dobiáše v Archivu Univerzity Karlovy (dále jen AUK).

Protože cílem článku je nejenom detailně charakterizovat pedagogické působení prof. Dobiáše, ale srovnat ho také s pedagogickou činností ostatních významných vysokoškolských učitelů dějin starověku na univerzitách v Československu, využila jsem i jejich osobní spisy v AUK v Praze, v Archivu Masarykovy univerzity (dále jen AMU) v Brně a v Archivu Komenského univerzity (dále jen AKU) v Bratislavě (protohistorik prof. Emanuel Šimek a historikové antického starověku prof. Vladimír Groh a prof. Vojtěch Ondroušek).

Použitou literaturu tvoří přehledné dějiny českého a československého školství, práce vztahující se k dějinám jednotlivých univerzit i články o výuce dějepisu a klasických jazyků na středních školách a univerzitách. V roce 2019 vyšla monografie Hany Kábové, Ivany Koucké a kol. s názvem *Josef Dobiáš (1888–1972). Život a dílo*,¹ která byla hlavním výstupem projektu *Josef Dobiáš (1888–1972). Mezinárodně uznávaný historik starověku a regionálních dějin*; v programu regionální spolupráce krajů a ústavů Akademie věd ČR v roce 1919 projekt podpořily Akademie věd ČR (R300771801) a kraj Vysočina (ID 002851.0001). Autorka předkládaného článku na práci participovala kapitolou *Historik starověku a klasický filolog* (s. 24–91). Předkládaný článek je značným rozšířením výkladu o pedagogickém působení J. Dobiáše v uvedeném sborníku a týká se také zařazení Dobiášovy pedagogické činnosti do širšího kontextu výuky antických dějin v Československu a srovnání jeho působení s ostatními významnými univerzitními učiteli antických dějin.

¹ KÁBOVÁ, Hana – KOUCKÁ, Ivana a kol.: *Josef Dobiáš (1888–1972). Život a dílo*. Praha–Pelhřimov 2019.

2 Příprava na pedagogickou činnost

Dobiášův vztah ke klasické filologii se formoval v lavicích c. k. vyššího gymnázia v Pelhřimově, v hodinách latiny a řečtiny prof. Ferdinanda Hoffmeistra,² výtečného klasického filologa a překladatele antických děl. Do první třídy gymnázia Dobiáš nastoupil po vykonání přijímací zkoušky ve školním roce 1898/1899. V době jeho studia hrály klasické jazyky prim, latině byla věnována zhruba čtvrtina všech hodin.³ Míval z ní zpravidla hodnocení výborný, zpočátku chvalitebný, v řečtině, která přistoupila od třetího ročníku, byl klasifikován také známkou výborně, ojediněle chvalitebně.

Maturitu J. Dobiáš složil 25. června 1906 s vyznamenáním. V písemné části se jeho maturitní zkouška skládala z češtiny, latiny, při které se cvičil překlad z latiny i do ní, z řečtiny (překlad z řečtiny) a z dějepisu a zeměpisu.⁴ Tytéž předměty byly zastoupeny i u jeho ústní zkoušky. Gymnaziální profesor Ferdinand Stocký ohodnotil maturantovy znalosti z latiny známkou chvalitebný, F. Hoffmeister z jazyka řeckého i českého známkou výborný, stejně tak jako Jan Kašpar z dějepisu a zeměpisu.⁵

Po úspěšném složení maturitní zkoušky si mladý student pod Hoffmeisterovým vlivem zvolil za předmět svých vysokoškolských studií na české FF Karlo-Ferdinandově univerzitě klasickou filologii. Dalším motivem výběru uvedeného oboru byl předpoklad dobrého finančního zabezpečení, které středoškolským profesorům zvolená aprobace zaručovala, neboť latina a řečtina v této době ve středoškolské výuce stále ještě převažovaly.

Dobiáš si během univerzitních studií v letech 1906–1911 zapsal profilující přednášky, semináře a cvičení tří profesorů klasické filologie – řádného profesora Josefa Krále, řádného profesora Roberta Nováka a mimořádného profesora Františka Groha – z jazyka, stylistiky, literatury i starožitností. Z vysokoškolských pedagogů klasické filologie Dobiáše zaujal nejvíce J. Král, v jehož řeckých seminářích se naučil základům vědecké práce.⁶ Právě tento klasický filolog rozšířil seminární témata o studium řecké kultury a překonalval úzce filologické pojetí semináře. Rovněž F. Groh vykládal i kulturní dějiny se zřetelem k řecké a latinské epigrafii, kulturní topografii, dějinám literatury

² Archiv Akademie věd České republiky (dále jen A AV ČR), fond Josef Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

³ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina: *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. České střední školy v letech 1867–1918. Praha 2007, s. 53.

⁴ Tamtéž, s. 47.

⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – maturitní vysvědčení, 1906.

⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

a dramatu. V této své nové orientaci se klasická filologie řadila k předmětům historické sekce.⁷

Dobiáš docházel rovněž do výuky představitelů nastupující mladší generace klasických filologů, soukromých docentů Karla Weniga a Otakara Jirániho. Absolvoval i přednášky soukromého docenta Emanuela Peroutky ze starověkých dějin, mimořádného profesora Hynka Vysokého z klasické archeologie a mimořádného, posléze řádného profesora Gustava Friedricha z paleografie, diplomatiky a chronologie.⁸ Dostatek času měl i pro přednášky z vědních oblastí, které si zamiloval již na gymnáziu: z estetiky (řádný profesor Otakar Hostinský), z dějin hudby (soukromý docent a později mimořádný profesor Zdeněk Nejedlý) a z dějin umění⁹ (mimořádný profesor Karel Chytil).¹⁰

Dobiášův vztah ke klasické filologii se během studia proměňoval. Ve svých denících několikrát vyjádřil rozčarování a nespokojenost se studiem, o němž si původně dělal velké ideály. Nejvíce kritizoval „nutnost“ učit se nazpaměť obsahy literárních děl. Mnohem více ho lákala četba.¹¹ Jeho zájem se však postupně obracel k další velké odborné zálibě – dějinám středověku a středověkého umění, jimž se chtěl věnovat ve své vědecké specializaci.¹²

Nejprve ale bylo nutné dokončit studium a získat stále učitelské místo, aby tak měl naději na sňatek s Ludmilou Šebestovou, první velkou Dobiášovou láskou.¹³ Středoškolskými profesory se stávala většina absolventů fakulty. Zkušební řád pro kandidáty učitelství na středních školách z roku 1884 sjednotil poprvé podmínky profesury na gymnáziích i reálkách. Studium bylo zakončeno státními zkouškami, které studenti skládali před státní zkušební komisí pro učitelství na gymnáziích, tvořenou fakultními profesory. Státní zkouška se skládala z několika částí, a to z domácí písemné práce z každého

⁷ PETRÁŇ, Josef: *Česká filozofická fakulta 1882–1918*. In: Dějiny Univerzity Karlovy. 1348–1990. Red. František Kavka, Josef Petrání. III. 1802–1918. Red. svazku Jan Havránek. Praha 1997, s. 271.

⁸ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – index lectionum, 28. 3. 1908.

⁹ Srov. A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957, kde Dobiáš jako své učitele dějin umění uvedl Bohumila Jaroslava Matějku a Karla Chytila; v indexu ovšem měl zapsány jen Chytilovy přednášky, výběr Matějкова čtení o dějinách českého umění zde nebyl potvrzen. Viz: A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – index lectionum, 28. 3. 1911.

¹⁰ Viz: KOUČKÁ, Ivana: *Historik starověku a klasický filolog*. In: KÁBOVÁ, Hana – KOUČKÁ, Ivana a kol.: c. d., s. 24–25.

¹¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 12. 7. 1907, 29. 2. 1908.

¹² A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 11. 9. 1910.

¹³ KÁBOVÁ, Hana: *Životní příběh Josefa Dobiáše*. In: KÁBOVÁ, Hana – KOUČKÁ, Ivana a kol.: c. d., s. 13–14.

zvoleného studijního oboru, z písemné práce didakticko-pedagogické (s povinností předem absolvovat semináře a praktika), dále z klauzurní práce a ze zkoušky ústní.¹⁴ Nový zkušební řád pro učitelství na středních školách z roku 1897 umožnil přijímat seminární práce jako písemné práce při státní zkoušce, což vedlo k růstu počtu studentů v seminářích i nárůstu počtu seminárních prací.¹⁵

Po vypracování domácích úkolů z latiny (ten mu byl prominut na základě seminární práce *De Horatii studiis disciplinae Epicureae*, napsané v semináři R. Nováka)¹⁶ a řečtiny (*Zásluhy Archilochovy o vývoj řeckého básnictví. Překlad a výklad Sofokleova krále Oidipa v 513–615*) se Dobiáš dostavil 7. a 9. prosince 1910 k první části zkoušky z učitelské způsobilosti ze svého vedlejšího oboru češtiny. Zadáni z češtiny pro nižší gymnázia splnil výborně, z němčiny jako obecného předmětu dobře, zkoušku z řeckého a římského dějepisu jako pomocného předmětu zvládl výborně. V letním období roku 1911 následovaly zkoušky z klasické filologie jako hlavního předmětu. Při klausurních zkouškách (18. a 20. května 1911) dostal po dvou úkolech z latiny a z řečtiny. Z latiny oba zpracoval velmi dobře, z řečtiny velmi dobře a chvalitebně. Ústní zkoušku podstoupil v dnech 23. a 24. května 1911, z latiny i řečtiny pro vyšší gymnázia absolvoval s výsledkem výborným.¹⁷

Celkový výsledek zkoušky klasifikovala zkušební komise ve složení Čeněk Strouhal, Josef Král a Robert Novák: z latiny i z řečtiny jako hlavních předmětů výborný, z češtiny jako vedlejšího předmětu též výborný. Dobiáš byl prohlášen způsobilým vyučovat klasickou filologii na vyšších a češtinu na nižších gymnáziích s českou řečí vyučovací.¹⁸ V roce 1911 obhájil rovněž doktorskou dizertaci na téma *De Horatii studiis disciplinae Epicureae*,¹⁹ ve dnech 7. července a 9. října 1911 vykonal rigoróza,²⁰ a tak byl promován 14. října 1911 doktorem filozofie.²¹ Posuzovatelé dizertace, profesori Novák

¹⁴ PETRÁŠ, J.: *Česká filozofická fakulta 1882–1918*, s. 294.

¹⁵ Tamtéž, s. 295.

¹⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 11. 2. 1911.

¹⁷ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – vysvědčení učitelské způsobilosti, 2. 6. 1911; A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 7. 7. 1911.

¹⁸ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – vysvědčení učitelské způsobilosti, 2. 6. 1911.

¹⁹ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 107, inv. č. 1259, posudky dizertačních prací, 1911–1912, posudky Josefa Krále a Roberta Nováka na Dobiášovu dizertační práci; rukopis dizertační práce viz ÚDUK-AUK, fond Disertace FF UK, č. 630.

²⁰ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 9. 10. 1911. Srov. A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník, 9. 10. 1911, 14. 10. 1911.

²¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – diplom doktora filozofie, 14. 10. 1911.

a Král, se příznivě vyjádřili jak o její obsahové stránce, tak o slohu pojednání napsaného v latině.²²

3 Středoškolský profesor

Prvním Dobiášovým pedagogickým působištěm se stalo gymnázium na Královských Vinohradech, kde učil v letech 1911–1924.²³ V souladu s kariérou středoškolského učitele byl nejprve ustanoven suplujícím (1911–1917), od roku 1917 provizorním a od roku 1918 skutečným učitelem. Od září 1919 měl místo svého působení změnit, neboť byl ministerstvem školství a národní osvěty (dále MŠANO) přikázán službou na státní reálné gymnázium v Pelhřimově. Protože se v této době již připravoval na dráhu vysokoškolského pedagoga a potřeboval zůstat v Praze, podařilo se mu za podpory prof. J. Bidla dosáhnout změny usnesení a nadále učil na Královských Vinohradech.²⁴ Rozsah jeho výuky se týdně pohyboval mezi 15–18 hodinami.²⁵ Již na střední škole se projevoval typický rys Dobiášova pozdějšího vysokoškolského působení, velká náročnost a přísnost, jak dokazuje převažující hodnocení znalostí studentů gymnázia známkami dobře a dostatečně již v jeho prvním učitelském zápisníku²⁶ ze školního roku 1911/1912.²⁷

Dobiáš začal učit na střední škole v době po Marchetově školské reformě (1908). Před ní činila týdenní hodinová dotace latiny ve všech ročnících

²² ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 107, inv. č. 1259, posudky disertačních prací, 1911–1912, posudky Josefa Krále a Roberta Nováka na Dobiášovu disertační práci; rukopis disertační práce viz ÚDUK-AUK, fond Disertace FF UK, č. 630.

²³ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – ustanovení suplujícím učitelem na c. k. českém gymnáziu v Kr. Vinohradech, 17. 10. 1911. Srov. Výroční zprávy c. k. českého gymnasia na Král. Vinohradech za školní rok 1911–1918. Král. Vinohrady 1911–1918; Zprávy stát. českého gymnasia na Král. Vinohradech za školní rok 1919–1923/24. Praha 1919–1924. V *Třicáté výroční zprávě českého státního gymnasia v Praze XII. za školní rok 1923/24* se uvádí, že z gymnázia odešel „Dr. Josef Dobiáš, profesor reálného gymnázia v Pelhřimově, služebně přikázaný zdejšímu ústavu, byv jmenován mimořádným profesorem Univerzity Karlovy“ (s. 3).

²⁴ A AV ČR, fond J. Bidlo, kart. 3, inv. č. 123, korespondence – J. Dobiáš, 12. 2. 1919 a 18. 8. 1919. Dobiáš žádá Bidla v obou dopisech o přímělu při obsazování definitivních učitelských míst u zemského školního rady a MŠANO. I kdyby na vinohradském gymnáziu nedostal definitivní místo, potřeboval by, aby byl přikázán na své dosavadní působiště.

²⁵ Po dosažení docentury byl jeho úvazek snížen na 8–10 hodin.

²⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – učitelský zápisník, 1911/12.

²⁷ Viz: KOUCKÁ, I.: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 27.

klasického gymnázia 50 hodin, řečtiny, vyučované od tercie, 28 hodin.²⁸ I po Marchetově reformě a následující úpravě školních osnov v roce 1909 byla latina hlavním předmětem s 47 hodinami týdně, řečtina se učila 28 hodin týdně a až po ní následovaly čeština a němčina s 26 hodinami, matematika s 23 a dějepis s 19 hodinami.²⁹ V dalších letech sice došlo k několika reformám, které počet hodin latiny omezily, zejména odsunutím jejích počátků do vyšších ročníků, ale přesto zůstávala hodinová dotace výuky klasických jazyků relativně dosti vysoká.³⁰

V souladu s pokyny ministerstva kultu a vyučování a změnami obsahu osnov se středoškolská pedagogové snažili ve výuce upřednostňovat kulturně-historické výklady, protože si žáci a rodiče neustále stěžovali na suchopárný gramatický drill při výuce latiny a řečtiny.³¹ Uvědomovali si také význam četby, na kterou byl kladen stále větší důraz.³² Pro své výklady také používali fotografie pořízené na cestách.³³ Při četbě nešlo pouze o mechanické překládání autorů, neboť učitelé doprovázeli své výklady poznámkami uvádějícími studenty do dějin antického Řecka a Říma a poukazovali na rozdíly mezi latinou a češtinou.³⁴

²⁸ Nejdetailněji se výuce a počtu hodin věnovaných klasickým jazykům věnují výroční zprávy středních škol. Zde využívám informaci z výročních zpráv klasického gymnázia v Hradci Králové, které jsem studovala v souvislosti s osobností tamějšího pedagoga Ladislava Brtnického. Viz: *Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové za školní rok 1889–90*. Hradec Králové 1890, s. 31–37.

²⁹ *Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové za školní rok 1909–1910*. Hradec Králové 1910, s. 30.

³⁰ V české odborné literatuře se tématu klasických jazyků ve středoškolské výuce věnují např. studie: SVATOŠ, Martin: *Humanistické vzdělání s dominancí klasických jazyků v českých zemích v 19. století*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století. Plzeň 4–6. března 2004. K vydání připravili Kateřina Bláhová a Václav Petrbock. Praha 2004, s. 39–52; KLÍMOVÁ, Jarmila: *Reforma středního školství v roce 1908*. In: *Minulost, současnost a budoucnost gymnasiálního vzdělávání*. Sborník referátů z konference konané ve dnech 24–25. června 1999 v Jičíně. Semily 2000, s. 72–79; MORKES, František: *Gymnasia v letech Předmnichovské republiky*. In: tamtéž, s. 80–94, údaj o dalších reformách po roce 1918 viz s. 84. Velmi detailně pak výuku klasických jazyků na klasickém gymnáziu probírá bakalářská práce DULÍČEK, Lukáš: *Dějiny gymnázia v Hradci Králové v letech 1908–1948*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2012, s. 46. [cit. 2. 11. 2011]. Dostupný z <<https://theses.cz/vyhledavani/?search=luk%C3%A1%C5%A1+du%C5%A1%C3%AD%C4%8Dek>>.

³¹ A AV ČR, fond L. Brtnický, kart. 1, inv. č. 3, Deníky, 6. 12. 1901.

³² A AV ČR, fond L. Brtnický, kart. 1, inv. č. 3, Deníky, 28. 11. 1910.

³³ A AV ČR, fond L. Brtnický, kart. 1, inv. č. 3, Deníky, 7. 1. 1914.

³⁴ A AV ČR, fond L. Brtnický, kart. 1, inv. č. 3, Deníky, 7. 1. 1914.

J. Dobiáš zpočátku vyučoval v primě latinu, češtinu a němčinu, což ho příliš časově nezatěžovalo. Během školního roku 1912/1913 však pro onemocnění kolegy dostal oktávu, jejíž studenty učil řečtinu a latinu a připravoval je k maturitě.³⁵ Ve svých dopisech Ludmile se několikrát zmínil o nedostatečné přípravě studentů, o rozepřích s nimi završených udělením ředitelských důtek a snížením známek z latiny.³⁶ Dobiášova pozdější korespondence však vypovídá i o vděčných bývalých gymnaziálních žácích, kteří při zpětném pohledu na čas studií děkovali svému učiteli za laskavost, předané vědomosti a pozitivní vzor. Mezi Dobiášovy gymnaziální studenty náležel např. pozdější významný právní romanista Jiří Cvetler.³⁷ Na svém prvním učitelském působišti Dobiáš navázal přátelské kontakty se svým kolegou Františkem Novotným, pozdějším profesorem klasické filologie na FF MU v Brně, velkým znalcem a překladatelem Platónových spisů.³⁸

V době pedagogického působení na střední škole začal Dobiáš uveřejňovat své první práce z klasické filologie.³⁹ Dobiášovo badatelské úsilí se ale velmi brzy začalo ubírat jiným směrem, k dějinám rodného Pelhřimova. Aby mohl dospět k jejich vyličení, potřeboval konat rozsáhlá archivní studia, získat hlubší znalosti českých dějin a zdokonalit se v metodách historické práce. Požádal proto historika českých dějin prof. Václava Novotného, jehož přednášky mu svou metodou připomínaly školu prof. Krále,⁴⁰ aby mohl navštěvovat jeho historický seminář.⁴¹ Oba své pedagogy obdivoval zejména pro nesmírnou pečlivost, důkladnost a preciznost v zacházení s prameny a odbornou literaturou. V závěru první světové války se však Dobiáš rozhodl vrátit k bádání v řeckých a římských dějinách. Proto v roce 1917 pracoval v historickém semináři Jaroslava Bidla, profesora dějin východní Evropy a balkánských zemí.⁴²

³⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – deník a koncepty korespondence L. Šebestové, koncept Dobiášova dopisu L. Šebestové, 23. 1. 1913.

³⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – koncept Dobiášových dopisů L. Šebestové 8., 10. a 15. 4. 1913.

³⁷ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Cvetler, 25. 5. 1940.

³⁸ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – F. Novotný, 6. 10. 1951.

³⁹ DOBIÁŠ, Josef: *Báseň Dirae a Vergilius*. Listy filologické (dále jen LF), 39, 1912, s. 178–198, zde s. 198; Týž: *Dřív řecké hermy*. Umělecké poklady Čech, 1, 1913, č. 51, s. 33–34; Týž: *Římské diptychon konsulské*. Umělecké poklady Čech, 2, 1914, č. 131, s. 7–8.

⁴⁰ A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

⁴¹ A AV ČR, fond V. Novotný, kart. 9, inv. č. 217, korespondence – J. Dobiáš, 26. 6. 1913. V dopise Dobiáš děkuje Novotnému, že mu dovolil se účastnit jeho seminářů, a prosí ho, pokud by byl v Praze, aby k němu mohl chodit i příští rok.

⁴² Viz: KOUČKÁ, I.: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 28–29.

4 Habilitace a počátky výuky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

Po vzniku první Československé republiky česká univerzita Karlo-Ferdinandova přijala staré jméno Univerzita Karlova. Její filozofická fakulta zahájila přednášky 11. listopadu 1918.⁴³ Na klasické filologii se projevila postupně ve výuce její skladebná proměna v soubor disciplín o dějinách antické kultury s důrazem na dějiny literatury a duchovní kulturu. Výrazným podnětem pro změnu dosavadního stavu studia antiky v českých zemích bylo založení dvou nových univerzit v Brně a v Bratislavě v roce 1919. Téhož roku zahájila svou činnost FF MU v Brně, FF KU v Bratislavě začala fungovat až ve školním roce 1921/1922.⁴⁴ Na obou univerzitách se vyučovala také klasická filologie a historie, avšak stejně jako na FF UK bez specializovaných přednášek a seminářů pro antický starověk.

Hlavním motivem Dobiášova zaměření na antické dějiny se stala nabídka profesorů Jaroslava Bidla a Václava Novotného, aby se na pražské univerzitě habilitoval pro starověké dějiny.⁴⁵ O návrhu svých univerzitních pedagogů na habilitační obor Dobiáš ve svém vlastním životopise z roku 1957 napsal: „Zprvu jsem proti tomuto plánu namítal, že mám rád především dějiny české. Vzpomínám s vděčností prof. Novotného, jak mi na mé rozpaky namítal, že lásku k nějakému oboru a látce lze i vychovat [...] Novotného zásada, že se lásce k určitému oboru lze i naučit, se plnou měrou osvědčila, když jsem ve spojení tzv. historických zemí se Slovenskem našel konečně vztah, který mi dotud scházel pro získání citového poměru k dějinám starověkým. Neboť to, co mi pro to scházelo v zemích českých, tj. přímý pobyt Římanů na půdě historických zemí, nahradila mi plnou měrou půda slovenská [...] Od té doby jsem mohl pracovat na dějinách starověku s dobrým svědomím a v oprávněném přesvědčení, že tím pracuji i pro dějiny své vlasti, a oddal jsem se svému novému oboru přímo s vášní.“⁴⁶

Výběr tématu Dobiášovy habilitační práce ovlivnil prudký rozvoj archeologických výzkumů v Římě, Itálii a na územích bývalých římských provincií i pozvolný přesun zájmu badatelů k dějinám starověkého Říma. Tento trend zaregistroval i J. Dobiáš a zejména za podpory prof. J. Bidla nasměroval svoji

⁴³ HAVRÁNEK, Jan: *Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918–1945*. In: *Dějiny Univerzity Karlovy. 1348–1990*. Red. František Kavka, Josef Petráň. IV. 1918–1990. I. část 1918–1945. Red. svazku Jan Havránek – Zdeněk Pousta. Praha 1997, s. 19–59, zde s. 20.

⁴⁴ KÁDNER, Otakar: *Vývoj a soustava dnešního školství*. II. díl. Praha 1931, s. 146.

⁴⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

⁴⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

vědeckou dráhu k poznání helénistických a římských dějin Balkánského poloostrova a později také starověké Sýrie.⁴⁷

Prvním krokem na cestě za dosažením habilitace byla Dobiášova žádost o připuštění za soukromého docenta dějin Řeků a Římanů adresovaná 10. října 1919 profesorskému sboru filozofické fakulty české univerzity v Praze. Na jednání profesorského sboru FF UK (23. října 1919) byla žádost přidělena k posouzení trojčlenné komisi, v níž zasedli řádní profesori: klasický filolog František Groh a historici Jaroslav Bidlo a Josef Šusta. Komise ve své zprávě rekapitulovala základní údaje o Dobiášově studiu i jeho pedagogické práci a především pozitivně zhodnotila počátky jeho samostatného vědeckého bádání jak v oboru klasické filologie, tak českých regionálních dějin.⁴⁸

Tiskem nevydaná habilitační práce *Romanisace poloostrova Balkánského ve starověku. I. Doba republiky*⁴⁹ částečně předurčila první velké téma Dobiášovy vědecké činnosti v oboru starověkých dějin. Za zcela uspokojivou prohlásila komise⁵⁰ samostatnost Dobiášova úsudku, kritické hodnocení zpráv a faktů i celou koncepci a metodu práce. Z drobných nedostatků poukázala např. na to, že práce nepřihlédla ke všem starším zahraničním publikacím a nevyužila některé novější edice, což však přičetla spěchu při dokončování práce. Z uvedených důvodů komise navrhla, aby byl Dobiáš připuštěn k dalším krokům habilitačního řízení. Po schválení návrhu profesorským sborem se 19. února 1920 konalo před komisí i sborem ústní kolokvium. Kandidát na udělení venia docendi vyhověl i v přednášce na zkoušku konané 22. dubna 1920 na téma *Regulování cen a maximální tarify ve starověku*.⁵¹ Proto se profesorský sbor jednomyslně usnesl, že J. Dobiášovi by měla být udělena venia docendi pro starověké dějiny řecké a římské. Toto usnesení následně následně potvrdilo MŠANO svým výnosem ze 17. května 1920.⁵²

⁴⁷ A AV ČR, fond J. Bidlo, kart. 3, inv. č. 123, korespondence – J. Dobiáš, 14. 11. 1917.

⁴⁸ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, zpráva o žádosti Dra. Jos. Dobiáše za habilitaci ze starověkých dějin řeckých a římských, 15. 1. 1920.

⁴⁹ DOBIÁŠ, Josef: *Romanisace poloostrova Balkánského ve starověku. I. Doba republiky*. Habilitační práce. Praha 1919, nevyšla tiskem.

⁵⁰ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, zpráva o žádosti Dra. Jos. Dobiáše za habilitaci ze starověkých dějin řeckých a římských, 15. 1. 1920.

⁵¹ Hospodářským dějinám a právě i tématu přednášky na zkoušku se J. Dobiáš věnoval později v článku *Drahotní politika a maximální ceny ve starověku*, Osvěta, 51, 1921, s. 385–399, 473–481, 520–530, 586–595.

⁵² ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, zpráva o Dobiášově žádosti za habilitaci ze starověkých dějin řeckých a římských, 15. 1. 1920;

Jmenování soukromým docentem pro starověké dějiny Řeků a Římanů v roce 1920 znamenalo, že kromě přetrvávající výuky na gymnáziu na Královských Vinohradech začal J. Dobiáš přednášet na FF UK v Praze.⁵³ V letech 1920/21–1948/49 si studenti všechny Dobiášovy přednášky zapisovali v rámci věd historických, obecné dějiny a seminární cvičení absolvovali v oddělení pro starověké dějiny (resp. historickém oddělení) historicko-epigrafického semináře. První tříhodinovou přednášku Dobiáš věnoval v zimním semestru (dále jen ZS) 1920/1921 *Dějinám styků Říma s řeckým orientem*, další pak dějinám Říma doby císařské. V přednáškách bylo třeba podat studentům zvláště základní přehled o politických dějinách jednotlivých období antických dějin. Mladý docent postupně zařazoval do své výuky i výklady o náboženství a kultuře, o dějinách římských provincií, ústavách států řeckých, antickém zeměpise, o době římské ve střední Evropě.

Zpočátku se ale Dobiáš věnoval spíše seminárním cvičením, která zahájil počátkem ZS 1922/1923 dvouhodinovým čtením a výkladem Tacitových Historií, totéž téma zopakoval v letním semestru (dále jen LS). Jak již bylo uvedeno, historicko-epigrafický seminář české FF Karlo-Ferdinandovy univerzity byl zřízen v roce 1911, činný byl od studijního roku 1911/1912.⁵⁴ Cílem oddělení pro starověké dějiny bylo naučit studenty vykládat prameny k řeckým a římským dějinám, seznámit je s metodologií oboru a podat jim návod k samostatným pracím. Členové oddělení pro epigrafii se měli cvičit ve čtení, vykládání a doplňování řeckých i latinských nápisů, také v tomto semináři se měli naučit samostatné práci.⁵⁵ Dobiáš respektoval základní po-

A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – jmenování soukromým docentem starověkých dějin řeckých a římských na FF UK, 20. 5. 1920.

⁵³ Přednášky a semináře Josefa Dobiáše na FF UK v Praze viz: *Seznam přednášek, které budou se konati na České univerzitě Karlově v Praze* v letním běhu 1919 až letním běhu 1920. Praha 1919–1920; *Seznam přednášek, které budou se konati na Universitě Karlově v Praze* v zimním běhu 1920/21 až v letním běhu 1926. Praha 1919–1926; *Seznam přednášek, které budou se konati na Karlově univerzitě v Praze* v zimním běhu 1926–27 až v letním běhu 1933. Praha 1926–1933; *Seznam přednášek, které budou se konati na Universitě Karlově v Praze* v zimním běhu 1933–34 až v zimním běhu 1939–40. Praha 1933–1939; *Seznam přednášek, které se budou konati na filosofické fakultě University Karlovy v Praze* v letním běhu 1945 až v letním běhu 1947. Praha 1945–1947; *Seznam přednášek na Universitě Karlově v zimním běhu 1947–48*. Praha 1947; *Seznam přednášek na Universitě Karlově* v letním semestru 1947–48 až v letním semestru 1948–49. Praha 1947–1949; *Seznam přednášek na Filosofické fakultě University Karlovy ve studijním roce 1949/1950*. Praha 1949; *Seznam přednášek na filosofické fakultě ve studijním roce 1950–51* a *Seznam přednášek na filosofické fakultě ve studijním roce 1951–52*. Praha 1951–1952.

⁵⁴ Viz ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 98, inv. č. 1206, Seminář historicko-epigrafický 1911–1940.

⁵⁵ Viz ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 98, inv. č. 1206, Stanovy semináře pro starověké dějiny a epigrafii při c. k. české univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze, schválené v roce 1911.

slání semináře, ovšem často do něj zařazoval rozbor pramenů úzce se vážících k tématům jeho vědecké specializace, konkrétně k dějinám římských provincií a k době římské ve střední Evropě.

Od roku 1922/1923 byl Dobiáš pověřen i řízením historického oddělení historicko-epigrafického semináře,⁵⁶ v jehož vedení se do roku 1925 střídal se soukromým docentem V. Grohem.⁵⁷ Dobiášovy semináře i přednášky se těšily docela uspokojivé účasti studentů. V ZS 1920/1921 je navštěvovalo 18 posluchačů, v LS téhož školního roku 10 studentů, v ZS 1921/1922 33 posluchačů, v LS téhož školního roku 13 posluchačů, v ZS 1922/1923 18 posluchačů, v LS téhož školního roku 35 posluchačů. Seminární cvičení, jež měl Dobiáš ve školním roce 1922/1923, navštěvovalo sedm⁵⁸ posluchačů.⁵⁹

5 Mimořádný a řádný profesor

Především *Dějiny římské provincie syrské*. Díl I. *Do oddělení Judaie od Syrie*⁶⁰ se staly klíčovou publikací uváděnou v návrhu na jmenování soukromého docenta J. Dobiáše mimořádným profesorem UK v roce 1924,⁶¹ ovšem jsou zmiňovány společně s dalšími publikacemi i v návrhu na dosažení řádné profesury.⁶² Největší zásluhu na svém dalším pedagogickém kariérním postupu přičítal Dobiáš oprávněně prof. J. Bidlovi,⁶³ který společně s profesory J. Šustou a F. Grohem podal v dubnu 1923 návrh na Dobiášovo jmenování mimořádným profesorem. Personálně stejně obsazená komise ve zprávě z října 1923 ocenila zevrubně Dobiášovu pedagogickou i vědeckou činnost,

⁵⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, pověření Dobiáše řízením historického oddělení epigraficko-historického semináře, 7. 9. 1922.

⁵⁷ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 98, inv. č. 1206, Seminář historicko-epigrafický 1911–1940, Dobiášovo oznámení adresované děkanství o převzetí správy historického oddělení semináře historicko-epigrafického, 9. 2. 1925.

⁵⁸ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, návrh na jmenování řádným profesorem, 14. 3. 1929.

⁵⁹ Viz: KOUČKÁ, I.: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 29–33.

⁶⁰ DOBIÁŠ, Josef: *Dějiny římské provincie syrské*. Díl I. *Do oddělení Judaie od Syrie*. Praha 1924.

⁶¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – jmenování mimořádným profesorem starověkých dějin Řeků a Římanů na FF UK, 14. 5. 1924.

⁶² ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, návrh na jmenování řádným profesorem, 14. 3. 1929.

⁶³ A AV ČR, fond J. Bidlo, kart. 3, inv. č. 123, korespondence – J. Dobiáš, 3. 1. 1924. Bidlo byl první, komu Dobiáš sdělil, že byl jmenován mimořádným profesorem, neboť jemu příslušela přední zásluha o to, že nastoupil dráhu vysokoškolského učitele.

zejména práce věnované dějinám východních oblastí římské říše a stykům našeho území s Římem i studie epigrafické a numismatické.⁶⁴

Protože se Dobiáš osvědčil i jako dobrý univerzitní učitel a systemizovaná stolice starověkých klasických národů byla od předčasného úmrtí prof. Peroutky (1912) osm let neobsazena, komise navrhla profesorskému sboru FF, aby doporučil MŠANO Dobiášovo jmenování mimořádným profesorem starověkých dějin Řeků a Římanů na FF UK se všemi z toho plynoucími funkčními požitky. Dobiášova učitelská povinnost v oboru, pro který byl ustaven, spočívala v konání přednášek v rozsahu odpovídajícím vyučovací potřebě UK, nejméně však pět hodin týdně v každém semestru. Kromě toho vedl dvouhodinové seminární cvičení v oddělení pro starověké dějiny historicko-epigrafického semináře.⁶⁵

Na konci dvacátých let vyvrcholila Dobiášova pedagogická dráha jeho jmenováním řádným profesorem. Návrh podala komise, opět ve složení J. Bidlo, F. Groh a J. Šusta, v únoru 1929. Ocenila v něm především mimořádné vědecké aktivity uchazeče o řádnou profesuru.⁶⁶ Kromě již zmíněné monografie o dějinách starověké Sýrie poukázala také na *Studii k Appianově knize illyrské* a na vydání prvního dílu *Dějin královského města Pelhřimova a jeho okolí*.⁶⁷ I když se nejednalo o práci ze starověkých dějin, tato monografie podala svědectví o vysoké vědecké úrovni bádání.

Členové komise shledali, že zejména Dobiášovy práce o východních zemích římské říše přinášejí nové poznatky a názory, nadto vzbuzují i pozornost cizích badatelů. Kromě odborných kvalit uchazeče o řádnou profesuru zdůraznil posudek Dobiášovo zvolení mimořádným členem KČSN v roce 1924 a jeho jmenování vrchním redaktorem duchovnědného oddílu ročenky *Revue des travaux scientifiques*, která cizojazyčně informovala zahraniční badatele o československé vědecké produkci. Komise vysoce ocenila rovněž Dobiášovy učitelské schopnosti. Jeho univerzitní přednášky se těšily hojně návštěvě posluchačů, i když klasických filologů, pro něž převážně byly určeny, studovalo v té době poměrně málo. Také Dobiášova seminární cvičení byla mnohem více navštěvována posluchači, zejména historiky, nežli by se mohlo očekávat.

⁶⁴ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, Zpráva komise pro jmenování řádným profesorem, 15. 10. 1929.

⁶⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – přidělení systemizovaných požitků, 19. 4. 1924.

⁶⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – návrh na jmenování řádným profesorem, 14. 3. 1929.

⁶⁷ DOBIÁŠ, Josef: *Studie k Appianově knize illyrské*. Praha 1929; Týž: *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. Díl I. Doba předhusitská. Pelhřimov 1927.

J. Dobiáš byl jmenován prvním českým řádným profesorem starověkých dějin Řeků a Římanů na FF UK rozhodnutím prezidenta republiky ze dne 9. dubna 1930.⁶⁸ Býval také členem zkušební komise a odborným examínátorem pro dějepis.⁶⁹ V roce 1929 byl ustanoven redaktorem Ročenky Filosofické fakulty University Karlovy.⁷⁰ Na své přednášky se velmi pečlivě připravoval. V jeho pozůstalosti se dochovalo několik rukopisů přednášek, některé s uvedením semestru či příslušného akademického roku. Rukopisy vypovídají nejen o obsahu výuky, ale také o jazyce a stylu přednášek, který byl ryze odborný.⁷¹ I když mnozí studenti jeho semináře a přednášky oceňovali, nepodařilo se J. Dobiášovi získat až do roku 1945 žádného zájemce o dizertaci ze starověkých dějin.⁷² V roce 1937 byl téměř jednomyslně zvolen děkanem FF UK, ale ze zdravotních důvodů tuto funkci nepřijal.⁷³ Z konání přednášek se Dobiáš omluvil na delší dobu pouze v ZS a LS roku 1933/1934, kdy požádal o vědeckou dovolenou.⁷⁴ Kratší čtrnáctidenní dovolenou čerpal i v LS 1932 za účelem dokončení poslední redakce středoškolské učebnice⁷⁵ starověkých dějin.⁷⁶

⁶⁸ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – jmenování řádným profesorem starověkých dějin Řeků a Římanů na FF UK, 30. 4. 1930.

⁶⁹ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, oznámení o jmenování členem zkušební komise a odborným examínátorem pro dějepis, 14. 10. 1932, 17. 10. 1935, 15. 9. 1938.

⁷⁰ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 14, inv. č. 160, Personálie pedagogického sboru – J. Dobiáš, sdělení o ustanovení redaktorem fakultní Ročenky, 6. 5. 1929.

⁷¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, dílo – rukopisy přednášek: *Přehled dějin řeckých* (ZS 1924/25), *Historický zeměpis řecký a římský* (1927), *Historický zeměpis Itálie a impéria římského* (LS 1928), *Dějiny římské republiky ve III. stol. př. Kr.* (12. 10. 1930), *Dějiny římské republiky v době revoluce* (1931), *Přehled dějin řeckých* (1945). V osobním fondu se nacházejí také další nedatované rukopisy přednášek: *Dějiny doby hellenistické*, *Ústavy států řeckých*, *Doba převahy perské*, *Doba královská* (nedochovaný začátek, text začíná s. 21). Tamtéž se dochoval i nedatovaný cyklostyl s výkladem o nejstarších římských dějinách až do konce doby královské (31 s.).

⁷² Viz TULACHOVÁ, Marie: *Dizertace pražské university 1882–1953*. I. díl. Praha 1965.

⁷³ HEJNIC, Josef: *Památce akademika Josefa Dobiáše* (26. 9. 1888–20. 1. 1972). LF, 95, 1972, s. 167–180 (na s. 174–180 *Soupis prací akademika Josefa Dobiáše*).

⁷⁴ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, žádost adresovaná MŠANO o udělení dovolené od přednášek v obou semestrech školního roku 1933/34, 7. 6. 1933; A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, oznámení MŠANO děkanství FF UK o povolení vědecké dovolené Dobiášovi pro ZS i LS 1933/34 (seminární cvičení bude konat v neztenčeném rozsahu), 25. 10. 1933.

⁷⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, předložení Dobiášovy žádosti o dovolenou, děkanství FF UK MŠANO, 20. 4. 1932.

⁷⁶ Viz: KOUČKÁ, I: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 45–47.

Po uzavření českých vysokých škol byl Dobiáš stejně jako ostatní vysokoškolští učitelé dán na dovolenou s čekatelným, a to dnem 31. července 1940.⁷⁷ Došlo k nucenému přerušení jeho pedagogické činnosti na vysoké škole a nemohl ani vědecky pracovat v oboru starověkých dějin a klasické filologie kvůli zákazu využívat pracně budovanou knihovnu historicko-epigrafického semináře či služby univerzitní knihovny, kam byl přístup českým profesorům nejprve zakázán zcela, později ji směli využívat pouze na zvláštní povolení, o které odmítl požádat, neboť mu to připadalo nedůstojné.⁷⁸

6 Pedagog na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy po roce 1945

Ihned po skončení války se Dobiáš vrátil do činné služby jako zatím jediný český vysokoškolský odborník na dějiny antického starověku v Československu.⁷⁹ Dobiášovi studenti na klasické filologii i historii si povinně zapisovali podle nového studijního řádu přijatého v roce 1945 a po jeho další změně v roce 1948/1949, která vytvořila tzv. reformované studium, nejméně deset hodin přednášek týdně vedle seminářů a praktických cvičení. Studium bylo rozděleno na učitelské a neučitelské a skládalo se ze dvou oborů. Nově se ukončovalo obhájením diplomové práce z hlavního oboru a závěrečnou zkouškou z obou studovaných předmětů. První diplomové práce byly obhájeny na konci roku 1951/1952 a jejich kvalita byla ve srovnání s dizertačními pracemi velmi různorodá.⁸⁰ Takovéto pojetí ukončení studia znovu přinesl i zákon o vysokých školách z roku 1950.⁸¹

Nový vysokoškolský zákon z roku 1950 také radikálně změnil dosavadní systém rozdělení vysokoškolských učitelů do jednotlivých pracovišť i jejich pedagogický a vědecký kariérní postup. Dřívější stolice, vázané na osobu profesora, byly spojeny v katedry podle obsazení jednotlivých disciplín učiteli. Zásadní změnou prošla i samotná filozofická fakulta, neboť se rozdělila v roce 1951 na dva menší, více přehledné celky, na fakultu filologickou a fi-

⁷⁷ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – dovolená s čekatelným, 25. 7. 1940.

⁷⁸ A AV ČR, fond J. Dobiáš, vlastní životopis, 25. 6. 1957.

⁷⁹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – Dobiášova reaktivace k 10. 5. 1945, 12. 7. 1945.

⁸⁰ PETRÁŇ, Josef: *Filozofická fakulta*. In: Dějiny Univerzity Karlovy. 1348–1990. Red. František Kavka, Josef Petrů. IV. 1918–1990. II. část 1945–1990. Red. svazku Jan Havránek – Zdeněk Pousa. Praha, UK 1998, s. 431–472, zde s. 445.

⁸¹ POUŠTA, Zdeněk: *Univerzita Karlova v letech 1947–1953*. In: Dějiny Univerzity Karlovy. 1348–1990. Red. František Kavka, Josef Petrů. IV. 1918–1990. II. část 1945–1990. Red. svazku Jan Havránek – Zdeněk Pousa. Praha, UK 1998, s. 263–306, zde s. 302.

lozoficko-historickou, které byly ale propojeny vzájemnými studijními kombinacemi i studenty.⁸² Společná výuka na filozofické fakultě se opět obnovila ve školním roce 1959/60.⁸³

Obsah Dobiášovy výuky se po roce 1945 příliš nezměnil. V tříhodinových přednáškách pokračoval v obvyklém chronologickém cyklu antických dějin, v dvouhodinových přednáškách se věnoval výkladu o antickém dějepisectví, římské provinciální správě, makedonském a helénistickém období Řecka a římském císařství. Semináře v oddělení pro starověké dějiny historicko-epigrafického semináře byly tradičně zaměřeny na rozbor pramenů a na diskuzi o pracích studentů. Obsah Dobiášových tříhodinových přednášek zůstal zachován i od reformovaného ZS 1949/1950, zatímco dvouhodinové přednášky se zabývaly dějinami římského císařství. Studenti reformovaných ročníků si však zapisovali některé přednášky a semináře povinně, jiné měli nepovinně.⁸⁴

Z pedagogické činnosti Dobiáše nejvíce zatěžovalo zkoušení, neboť vysoké školy nabíraly v poválečném období velký počet studentů, aby tak umožnily studium i ročníkům postiženým uzavřením vysokých škol. Např. v roce 1947 Dobiáš zkoušel u státních zkoušek denně 25–27 latinářů a 1–2 studenty z dějepisu. Celkový počet jeho kandidátů na zkoušení dosahoval kolem 350.⁸⁵ Hodně času mu zabírala i funkce člena zkušební komise pro učitelství v Praze a odborného examinátora pro dějepis (1948/1949–1950/1951).⁸⁶

Pracovně nabitá poválečná léta spojená s velkým fyzickým i psychickým zatížením způsobila zhoršení Dobiášova zdravotního stavu. Proto došlo k redukci jeho pedagogického úvazku. V LS studijního roku 1948/1949 byla jeho učební povinnost snížena na konání dvou hodin přednášek a dvou hodin seminárních cvičení týdně.⁸⁷ Pro těžkou zrakovou poruchu nekonal přednášky a cvičení a nenavštěvoval schůze katedry věd o antickém starověku, pod kterou byla výuka starověkých dějin nově začleněna, v ZS 1951/1952, ZS 1952/1953, LS 1953 a v celém studijním roce 1953/1954.⁸⁸ Všechny práce spojené se zkouškami a obhajobami diplomových a dizertačních prací ale vykonával nadále.

⁸² PETRÁŇ, Josef: *Filozofická fakulta*, s. 301–302.

⁸³ HAVRÁNEK, Jan: *Univerzita Karlova v letech 1953–1969*. In: *Dějiny Univerzity Karlovy. 1348–1990*. Red. František Kavka, Josef Petráň. IV. 1918–1990. II. část 1945–1990. Red. svazku Jan Havránek – Zdeněk Poustka. Praha, UK 1998, s. 307–340, zde s. 310.

⁸⁴ Seznamy přednášek a seminářů Josefa Dobiáš viz pozn. č. 53.

⁸⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Bělský, 25. 9. 1947.

⁸⁶ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK.

⁸⁷ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 14. 2. 1949.

⁸⁸ Viz pozn. č. 223 a 224.

Kromě zdravotních problémů bránily Dobiášovi v pedagogické práci v plném rozsahu také naléhavé vědecké úkoly. Svoji žádost o osvobození od přednášek a seminářů ve studijním roce 1954/1955⁸⁹ odůvodnil především nutností dokončit *Dějiny Pelhřimova* a dílo *O nejstarších dějinách československého území*.⁹⁰ Opětovné osvobození od výuky pro dokončení obou vědeckých prací se vztahovalo na oba semestry školního roku 1955/1956.⁹¹

I přes zdravotní problémy, které J. Dobiášovi bránily v pravidelné prezentační výuce, setrval tento celoevropsky uznávaný odborník, jediný český specialista na antické dějiny bezprostředně po druhé světové válce, na fakultě i po roce 1948 a po dalších čistkách v řadách vysokoškolských učitelů v padesátých letech. Postoj Dobiášových žáků a kolegů k jeho osobnosti vyjádřil velmi výstižně děkan Filozoficko-historické fakulty UK prof. Mirko Očadlík, který jeho žádost o osvobození z výuky doručil ke kladnému vyřízení. K odpovědi přiložil „soukromý“ dopis, v němž mj. poukázal na nespokojenost Dobiáše s tehdejšími poměry na Katedře věd o antickém starověku: „Vím, že Vy sám máte některé námitky proti dnešní organizaci práce, studia a výuky na fakultě a že Vám není zvláště sympatické zařazení Vašeho vědního oboru do katedry věd o antickém starověku. Je-li toto důvodem Vašich nesympatií k fakultě, pak snad by bylo možno odstraniti tuto překážku dohodou a převéstí Váš obor na katedru obecných dějin. Ostatně i všechny jiné překážky by se jistě daly odstranit. Plně dovedu oceniti Vaše badatelské dílo a intenzivní práci na něm i plné soustředění, jehož máte zapotřebí k němu, i všechny okolnosti zdravotní, které se Vaší práci staví v cestu. Ale bohužel, jako děkan fakulty musím se starati o chod fakulty a řešiti komplikace, které se vyskytují. Důkazy na to, že prakticky máte již čtvrtý rok dovolenou, se množí a jsou stále naléhavější, tím spíše, že jiným učitelům je vědecká dovolená odpírána.“⁹²

Vědeckou dovolenou Dobiáš čerpal až do konce ZS 1958/1959.⁹³ Tehdy dosáhl věkové hranice stanovené pro odchod do důchodu a jeho pracovní poměr byl ukončen ze zákona k 31. lednu 1959, kdy mu byla rovněž zastavena výplata⁹⁴ pracovního příjmu.⁹⁵ Dobiášovo penzionování souviselo i s důsledky třídně-politických prověrek, které se radikálně dotkly skladby

⁸⁹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 18. 2. 1955.

⁹⁰ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 24. 11. 1954.

⁹¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 13. 10. 1955, 1. 5. 1956.

⁹² A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 2. 2. 1956.

⁹³ A AV ČR, fond J. Dobiáš, veřejná činnost – působení na FF UK, 23. 6. 1958.

⁹⁴ A AV ČR, fond J. Dobiáš, osobní doklady – ukončení pracovního poměru na UK, 27. 11. 1959.

⁹⁵ Viz: KOUCKÁ, I.: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 72–73.

profesorských sborů. V letech 1958 a 1959 museli odejít do důchodu profesori nekomunisté, kteří překročili věkovou hranici 65 let, kromě J. Dobiáše např. také J. Eisner, A. Salač a K. Svoboda. Nekomunisté nemohli po roce 1958 počítat s vědeckopedagogickou kariérou.⁹⁶

Když se znovu zamyslíme nad důvody Dobiášova dlouhého nerušeného působení na fakultě v době komunistického režimu, musíme poukázat na již uvedený odborný význam jeho pedagogické činnosti, ale také na velmi silnou přízeň a podporu ze strany v té době vlivného stranického funkcionáře, poválečného ministra školství a aktivního spolutvůrce ČSAV Zdeňka Nejedlého.⁹⁷ J. Dobiáš se s ním znal již od dob svého vysokoškolského studia, kdy navštěvoval jeho přednášky z hudby (viz výše), a naopak k většímu povědomí o Dobiášově činnosti mohl přispět i Nejedlého zájem o dějiny, který vyvrcholil ve vydání *Dějiny národa českého*, jejichž první svazek se věnoval starověku.⁹⁸ Pod vlivem Nejedlého byl také Dobiáš jmenován jedním z prvních akademiků.

7 Dobiášovi žáci

Vysokoškolská výuka Dobiášovi nepřinášela jenom negativní pocity, ale i jisté uspokojení, jak dokládá dochovaná korespondence s žáky, kteří mu s respektem a uznáním děkovali za předávané vědomosti i za morální podporu v obtížných životních situacích. *„Zároveň chci Vám ještě jednou poděkovat za vše, co jste pro mne vykonal. Vždy jsem si velmi vážil Vaší pozornosti, kterou jste nám po celou dobu studia věnoval. Za dosažení svého cíle vděčím především Vám, protože právě od Vás se mi dostávalo největší morální podpory. // Bude na nás všech, kteří jsme měli tu čest být členy Vašeho semináře a kteří vděčíme za dosažení svých cílů Vaší obětavé péči, abychom dovedli nalézt stejný poměr k mládeži, která nám bude svěřena. Myslím, že to nebude úkol snadný, ale dobrodíní, kterého se nám od Vás dostalo, nás zavazuje, abychom se o to*

⁹⁶ PETRÁŇ, J.: *Filozofická fakulta*, s. 452.

⁹⁷ KŘEŠŤAN, Jiří: *Zdeněk Nejedlý – politik a vědec v osamění*. Praha – Litomyšl 2012. Na s. 334 autor uvádí, že Z. Nejedlý byl ministrem školství a národní osvěty od 10. 5. 1945 do voleb v roce 1946, pak převzal resort sociální péče. Na původní post jej vrátilo únorové vítězství komunistické strany v roce 1948, od července 1948 se resort nazýval ministerstvo školství, věd a umění. Nejedlý na něm setrval do ledna 1953.

⁹⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk: *Dějiny národa českého*. Díl. I. *Starověk*. Praha 1949. Autor v této práci shrnul pravěké a starověké dějiny své rodné země od prvního osídlení po pád Říma. Podle J. Křesťana obdržel Z. Nejedlý za toto dílo státní cenu I. stupně a finanční odměnu. Viz: KŘEŠŤAN, J.: c. d., s. 351.

*pokusili. // Zvláště vděčně vzpomínám, jaké pochopení jste vždy jevil pro naše často svízelné postavení a jak jste se nám ve všem snažil pomáhat.*⁹⁹

Některé ze svých žáků znal Dobiáš lépe nejen proto, že chodili na jeho přednášky a semináře, ale i z toho důvodu, že si zvolili téma ze starověkých dějin pro svou dizertační práci, kterou posléze posuzoval (Jiří Černý, Josef Hejnic, Jan Martínek, František Hladík, Pavel Oliva, Jan Pečírka, Zdeňka Jiroudková či Zbyněk Žába).¹⁰⁰ Dobiášovy posudky se vyznačují kritickým zhodnocením obsahu dizertací, jejich metodiky, použitých pramenů a literatury, stylistické i jazykové úrovně. Velmi pozitivně ohodnotil Dobiáš zejména Hejnicovu práci.¹⁰¹ Určité kritiky se naopak dočkala Pečírková dizertace, především z obsahových důvodů.¹⁰² Dobiášovo úsilí o objektivnost posudků však dokazuje poukázání i na určité novum Pečírkovy práce a její označení za vyhovující požadavkům i přes určité výhrady posuzovatele.

Na žádost prof. Stiebitze Dobiáš posoudil i část dizertace asistenta Katedry starověké kultury Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dále UJEP) v Brně Josefa Česky,¹⁰³ kterou autor zamýšlel publikovat v LF.¹⁰⁴ Dobiášův posudek byl ze zdravotních důvodů velmi stručný a nebyl příznivý, neboť Češka dle jeho názoru převzal jen výsledky staršího bádání. Dobiáš mu nemohl pomoci ani při publikování v LF, protože byl v jejich redakční radě dle svých slov pouze na obálce.¹⁰⁵

Během svého poválečného působení na fakultě se Dobiáš snažil vychovat si důstojného nástupce. Jako nejvhodnější kandidáti se jevili ti, které znal velmi dobře nejen z přednášek a seminářů, ale i jako asistenty v historicko-epigrafickém semináři. Bezprostředně po válce si získal jeho sympatie Jaromír Bělský, který pak dal přednost odchodu na místo středoškolského učitele, poskytující solidnější materiální zabezpečení.¹⁰⁶ Za svého nejnadanějšího žáka, jehož vysokoškolskou kariéru se snažil usilovně podporovat a kterého si vy-

⁹⁹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Martínek, 21. 12. 1949.

¹⁰⁰ TULACHOVÁ, M.: c. d., s. 181, 184, 195, 211, 227, 263, 188.

¹⁰¹ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 112, inv. č. 1289, posudky disertačních prací, 1947/48, Dobiášův posudek na práci J. Hejnice *Clodius auctor*, 2. 6. 1948.

¹⁰² ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 113, inv. č. 1293, posudky disertačních prací, 1951/52, Dobiášův posudek na práci J. Pečírky *Pád říše římské v historiografii po Velké říjnové revoluci*, 10. 3. 1952.

¹⁰³ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – F. Stiebitz, 26. 5. 1954.

¹⁰⁴ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – F. Stiebitz, 7. 4. 1954.

¹⁰⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – F. Stiebitz, J. Dobiáš F. Stiebitzovi, 22. 5. 1954.

¹⁰⁶ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 9, inv. č. 100, Personálie pedagogického sboru – J. Bělský, 17. 2. 1948.

chovával za svého nástupce, Dobiáš považoval J. Hejnice, absolventa oboru klasická filologie a dějepis.¹⁰⁷

Ten však nezískal i přes velké Dobiášovo úsilí na fakultě místo,¹⁰⁸ neboť poměry na ní i na katedře se změnily. Starověké dějiny byly z katedry klasické filologie přesunuty na nově vytvořenou katedru věd o antickém starověku, na které začali učit marxisticky orientovaní mladí asistenti, jako byli P. Oliva a J. Pečírka. Na Dobiášovu přímluvu se pak J. Hejnic dostal nejprve do Kabinetu pro filologickou dokumentaci a posléze do Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská (dále KŘŘL) ČSAV, kde strávil svůj vědecký život a věnoval se českému humanistickému básnictví.

Velmi přátelské styky spojovaly Dobiáše i s jeho dalšími vysokoškolskými studenty, V. Vavřínkem,¹⁰⁹ J. Martínkem¹¹⁰ a Z. Nemeškalovou-Jiroudkovou.¹¹¹ Dobiášovy semináře absolvovali také budoucí specialista na indoevropská studia a jazyk Ladislav Zgusta,¹¹² sinolog Jaroslav Průšek,¹¹³ numismatik Karel Kurz¹¹⁴ i mladá nastupující generace poválečných historiků starověku – P. Oliva, J. Burian a J. Pečírka.¹¹⁵

Většina Dobiášových žáků, budoucích vynikajících specialistů v různých disciplínách antického starověku, uplatňovala ve své odborné práci jeho vě-

¹⁰⁷ A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – Filozoficko-historická fakulta UK, J. Dobiáš kádrovému oddělení Filozoficko-historické fakulty UK, kádrový posudek na J. Hejnice, 3. 12. 1953.

¹⁰⁸ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 23, inv. č. 274, Personálie pedagogického sboru – J. Hejnic, osobní výkaz, s. d.

¹⁰⁹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – V. Vavřínek, 55 ks (1950–1971, s. d.).

¹¹⁰ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Martínek, 35 ks (1949–1971, s. d.), viz např. 30. 1. 1953.

¹¹¹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – Národní muzeum v Praze, 7. 11. 1957; A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – Národní muzeum v Praze, koncept dopisu J. Dobiáše E. Nohejlové-Prátové, 1. 8. 1953; A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – Národní muzeum v Praze, korespondence – Lubomír a Zdenka Nemeškalovi, 26 ks (1953–1971).

¹¹² A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Průšek, 23. 6. 1952, Dobiášova přímluva za Zgustu; srv. A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – Ladislav Zgusta, 8 ks (1952–1966).

¹¹³ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – J. Průšek, 23. 6. 1952: „Všichni se shodují na tom, že jde o člověka vysoce nadaného, a je přirozeno, že učiním také vše, abych vyhověl Vašemu přání, vždyť víte, jak hluboce si Vás a Vašeho velikého díla vážím a nikdy nezapomenu na hodiny strávené ve Vašem semináři, které mi daly nejvíce ze všech [...] Však často jsem těm mladým historikům vyčetl, že nedovedli využít Vaší pomoci a něco se opravdu od Vás naučit. Teď ostatně za to trpce pykají [...]“.

¹¹⁴ A AV ČR, fond J. Dobiáš, korespondence – E. Nohejlová-Prátová, 3. 1. 1969.

¹¹⁵ Viz: KOUCKÁ, I.: *Historik starověku a klasický filolog*, s. 73–76.

deckou metodologií, zejména detailní znalostí pramenů a literatury a stejně jako on se oddali vědě. Snad nejvíce se v tomto ohledu Dobiášovi přiblížil Pavel Oliva, jak dokládají jeho četné monografie a články, např. nové české vydání Aristotelovy *Athénské ústavy*.¹¹⁶ Domnívám se však, že vlivem nepříznivých politických poměrů a velmi spleťtých osudů nejvlastnějších Dobiášových žáků nemůžeme hovořit o konstituování Dobiášovy vědecké školy.

8 Výuka antických dějin na dalších univerzitách v Československu

V prvorepublikovém Československu byl J. Dobiáš jediným specialistou pro výuku antických dějin na FF UK. Na uvedené fakultě ale působil deset let také protohistorik Emanuel Šimek,¹¹⁷ který na začátku července roku 1921 předložil na své alma mater habilitační práci s názvem *Čechy a Morava za doby římské* a žádal o udělení venia docendi pro prehistorickou archeologii, historickou etnografii a historický (starověký) zeměpis. Habilitační komise s ohledem na obsah práce však doporučila starověký zeměpis z návrhu vypustit. E. Šimek byl proto jmenován v roce 1922 soukromým docentem „jen“ pro prehistorii Evropy se zvláštním zřetelem ke starověké etnografii.¹¹⁸ V přednáškách četl i o československém území v době římské, starověkém národopisu Evropy a o době stěhování národů.¹¹⁹ V roce 1931 však přestal

¹¹⁶ ARISTOTELÉS: *Athénská ústava*. Z řeckých originálů uvedených v předmluvě přeložil, předmluvu a poznámky napsal Pavel Oliva. Praha, nakladatelství Arista spolu s nakladatelstvím Baset 2004.

¹¹⁷ K osobnosti Emanuela Šimka viz především následující práce: POSPÍŠILOVÁ, Eva: *Vědecká a pedagogická činnost archeologa a historického geografa Emanuela Šimka (*1883 – †1963)*. Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2017; BŘEŇ, Jiří: *Zemřel univ. prof. PhDr. Dr.Sc. Emanuel Šimek*. Časopis Národního muzea, Oddíl věd společenských, 132, 1963, č. 3, s. 178; KALOUSEK, František: *K šedesátce univ. prof. Dr. Emanuela Šimka*. Postavy moravské prehistorie. Brno 1947 (totéž Týž: *K šedesátce univ. prof. PhDr. Emanuela Šimka*. Památky archeologické (dále jen PA), sv. Pravěk 42, 1946, s. 177–183.); PODBORSKÝ, Vladimír: *Emanuel Šimek a evropská prehistorie*. Časopis Matice moravské (dále jen ČMM), 112, 1993, č. 2, s. 311–318; SVOBODA, Bedřich: *Za univ. profesorem Emanuele Šimkem*. Sborník československé společnosti archeologické (K problémům prehistorie na Moravě a sousedních oblastech), 3, 1963, s. 5.

¹¹⁸ ÚDUK-AUK, fond FF UK, kart. 9, inv. č. 711, Personálie pedagogického sboru – E. Šimek, jmenování soukromým docentem, 3. 5. 1922.

¹¹⁹ Seznamy přednášek E. Šimka na FF UK v Praze a FF MU v Brně viz: POSPÍŠILOVÁ, Eva: *c. d.*, s. 157–172.

v Praze přednášet, neboť byl ustaven vůbec prvním, i když prozatím jen mimořádným, profesorem prehistorie a protohistorie na FF MU v Brně.¹²⁰

Zásadní organizační změnu pro výuku antických dějin na FF UK přinesl vznik Katedry věd o antickém starověku, kam J. Dobiáš přešel i se svým oborem. Jejím prvním ředitelem se stal od roku 1948 jeho dlouholetý kolega prof. Antonín Salač.¹²¹ Katedru vedl¹²² až do svého penzionování v roce 1958.¹²³ Jak už jsem uvedla, začala v padesátých letech 20. století učit na katedře nová, marxistická generace historiků starověku. Podmínky pro její uplatnění na vysokých školách vytvořil Zákon o vysokých školách z roku 1950. Ten zavedl i nové skupiny učitelů vysokých škol: profesory, docenty, lektory, odborné asistenty, asistenty a odborné instruktory. Profesori se již nečlenili na řádné a mimořádné a odpadla kategorie soukromých docentů. Interní docenti mohli být jmenováni přímo ministrem školství na návrh Státního výboru pro vysoké školy. Někteří docenti byli ustanovováni i bez předchozího habilitačního řízení.¹²⁴

Profesorská univerzita se proměnila v univerzitu, kde hlavní váha výuky byla svěřena asistentům a odborným asistentům, vybíraným vedoucími kateder z absolventů fakult.¹²⁵ Vedli prosemináře i semináře a byli dokonce pověřováni přednáškami, což vyplývalo z rostoucího počtu výukových hodin učitelů. Jejich pedagogická i vědecká kariéra se od roku 1953 řídila novými předpisy, když byly zavedeny podle sovětského vzoru interní a externí aspirantury, uzavírané zkouškami a obhajobou dizertace k získání hodnosti kandidáta věd. Vědecká kandidatura se měla stát podmínkou pro docenturu

¹²⁰ NA, fond MŠK, kart. 233, sign. Emanuel Šimek 1883, jmenování mimořádným profesorem, 13. 3. 1931.

¹²¹ K osobnosti A. Salače viz: DOSTÁLOVÁ, Růžena: *Antonín Salač, nar. 7. července 1885*. LF, 108, 1985, s. 235–236; FREL, Jiří: *Antická sbírka akademika Salače*. Zprávy Jednoty klasických filologů (dále jen ZJKF), 4, 1962, s. 8–14; SKLENÁŘ, Karel: *Z Čech do Pompejí*. Praha 1989, s. 404–413; VARCL, Ladislav (red.): *Studia antiqua: Antonio Salač septuagenario oblata*. Praha 1955.

¹²² A. Salač byl také ustanoven v roce 1953 prvním ředitelem KŘŘL ČSAV. Řídil ho až do roku 1960; od roku 1953 převzal i vedení redakce LF. Viz LISOVÝ, Igor: *Vybrané kapitoly z české historiografie antiky*. České Budějovice 1994, s. 75. (Lisový je příjmení historika antického starověku, který se před obdržáním občanství České republiky jmenoval Lisový).

¹²³ VARCL, Ladislav: *Vědy o antickém starověku na Karlově univerzitě v l. 1945–1960*. LF, 83, 1960, s. 303–304.

¹²⁴ POUŠTA, Z.: *Univerzita Karlova v letech 1947–1953*, s. 102.

¹²⁵ HAVRÁNEK, J.: *Univerzita Karlova v letech 1953–1969*, s. 307.

a hodnost doktora věd, získaná po obhájení doktorské dizertační práce, měla podmiňovat profesuru.¹²⁶

Výsadní postavení na nově konstituované katedře zaujal Ladislav Varcl.¹²⁷ Po odchodu A. Salače do důchodu byl ustaven vedoucím katedry, kterou řídil v letech 1958–1963.¹²⁸ Personální stav katedry posílili i mladí historikové dějin starověku, asistenti J. Pečírka,¹²⁹ J. Burian¹³⁰ a P. Oliva,¹³¹ kteří začali vykládat starověké dějiny stejně jako L. Varcl v marxistickém pojetí. Domnívám se, že nejrychlejší byla pedagogická a vědecká kariéra P. Olivy. V roce 1949 absolvoval obory klasická filologie a dějiny starověku na FF UK, kde posléze působil jako asistent a odborný asistent.¹³² Souběžně vyučoval i dějiny starověku na katedře historie Vysoké školy politických a hospodářských věd.¹³³

¹²⁶ PETRÁŇ, J.: *Filozofická fakulta*, s. 451.

¹²⁷ Po absolvování FF UK nejprve působil na středních školách. V roce 1947 začal přednášet na své alma mater jako nově jmenovaný soukromý docent, poté co předložil habilitační práci *Simon Magus. Příspěvek poznání křesťanského gnosticizmu* a proběhlo úspěšně habilitační řízení. K osobnosti L. Varcla viz: JANDA, Jan: *Za Ladislavem Varclm*. LF, 104, 1981, s. 242–244; KAMÍNKOVÁ, Eva: *Ladislav Varcl (1909–1980)*. ZJKE, 23, 1981, č. 1–3, s. 4–6; VIDMAN, Ladislav: *Ladislav Varcl papyrolog*. ZJKE, 23, 1981, č. 1–3, s. 7–10.

¹²⁸ V roce 1961 byl L. Varcl jmenován po A. Salačovi ředitelem KŘŘL ČSAV. Viz LISOVÝ, I.: *Vybrané kapitoly z české historiografie antiky*, s. 77.

¹²⁹ J. Pečírka vystudoval na FF UK klasickou filologii a dějiny starověku. Na katedře působil od roku 1951 jako asistent, později přešel do kategorie odborných asistentů. Ještě za Dobíašova života byl jmenován docentem (1968). Profesuru získal v roce 1991 (viz: LISOVÝ, Igor: *Ozvěny dávnověku: poznámky k portrétům badatelů zabývajících se antikou*. Ostrava 2014, s. 72). K osobnosti J. Pečírky viz také: OLIVA, Pavel: *Jan Pečírka (17. 4. 1926–20. 6. 1993)*. LF, 116, 1993, s. 50–53; ŠUBRT, Jiří: *Bibliografie Jana Pečírky*. LF, 116, 1993, s. 184–189.

¹³⁰ J. Burian absolvoval studium latiny a francouzštiny na FF UK v Praze v letech 1948–1952. Během své pedagogické kariéry se stal asistentem (1953), odborným asistentem (1956) a docentem (1969). V roce 1960 získal vědeckou hodnost kandidáta historických věd. V letech 1964–1970 byl vědeckým pracovníkem Historického ústavu ČSAV. V roce 1970 přešel do KŘŘL ČSAV, kde působil až do roku 1991. Profesorem byl jmenován v roce 1991 na FF KU v Bratislavě (viz: LISOVÝ, Igor: *Ozvěny dávnověku*, s. 247, s. 259). Další literatura k J. Burianovi: LISOVÝ, Igor: *Jan Burian*. In: *Z dějin vědy o antickém starověku 1.*, s. 97–110; *Profesor PhDr. Jan Burian, CSC.: bibliografie*. Uspořádal Igor Lisový. Vyd. 2., opr. a rozšř. Praha 2011.

¹³¹ K osobnosti P. Olivy viz: LISOVÝ, I.: *Dialogy s Pavlem Olivou; Týž: Profesor PhDr. Pavel Oliva, DrSc. Život, bibliografie (1997–2002) a korespondence*. České Budějovice 2003; Týž: *Z popularizační palety profesora Pavla Olivy, DrSc. (K 90. narozeninám učenice, pedagoga, překladatele a popularizátora antického starověku)*. Historia: revue pro historii a příbuzné vědy. Ostrava 2013, s. 187–194.

¹³² LISOVÝ, I.: *Dialogy s Pavlem Olivou*, s. 39.

¹³³ Tamtéž, s. 38.

Od roku 1952 přešel do ČSAV a stal se zástupcem ředitele Historického ústavu (1955–1970).¹³⁴

Na MU v Brně přednášel starověké dějiny na tamější filozofické fakultě Dobiášův kolega V. Groh,¹³⁵ absolvent studia klasické filologie na UK v Praze. V roce 1921 tam obhájil dizertační práci *Plebejský tribunát. Historická studie*, která později vyšla i tiskem.¹³⁶ Soukromým docentem pro obor řeckých a římských dějin byl jmenován téhož roku, tj. o rok později než J. Dobiáš.¹³⁷ Grohovo kariérní spojení s Brnem lze vysvětlit tehdeším systemizováním míst docentů a profesorů na jednotlivých stolicích, kdy na pražské univerzitě nebylo k dispozici pro dva české profesory starověkých dějin systemizované místo. Důležitou roli sehrálo také protěžování J. Dobiáše na pražské místo prof. Bidlem, Šustou a Novotným. Profesorský sbor FF MU v Brně požádal již v lednu 1922 o systemizaci stolice starověkých dějin, která měla spojit studium obecné historie s klasickou filologií, a k jejímu obsazení byl vyzván právě V. Groh.¹³⁸ Nejprve získal mimořádnou (1926),¹³⁹ posléze řádnou (1931) profesuru starověkých dějin.¹⁴⁰

¹³⁴ Jeho další vědecké působení bylo spojeno s KŘŘL ČSAV (od 1970). Za své vědecké zásluhy získal v roce 1961 doktorát historických věd, v roce 1965 byl jmenován členem korespondentem ČSAV a v roce 1968 řádným profesorem starověkých dějin (tamtéž, s. 68–69).

¹³⁵ K osobnosti V. Groha viz: BEDNAŘKOVÁ, Jarmila: *Vladimír Groh a věda o antice*. In: Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993. Brno 1993, s. 67–69; HEJZLAR, Gabriel: *Vladimír Groh*. ČMM, 67, 1946, s. 98–107; LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav: *Za Vladimírem Grohem*. LF, 70, 1946, s. 1–7; MOTLÍČEK, Tomáš: *Historik starověku prof. PhDr. Vladimír Groh (1895–1941). Životní osudy, studium a pedagogická činnost (dále jen Historik starověku prof. PhDr. Vladimír Groh)*. 1. část. LF, 124, 2001, s. 127–149; Týž: *Přínos prof. Vladimíra Groha pro rozvoj vědeckého bádání o starověkých dějinách Říma (dále jen Přínos prof. Vladimíra Groha)*. Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2002; PRUTKÝ, Čeněk: *Operum Vladimír Groh conspectus*. In: Mnema Vladimír Groh. Ed. J. Česka, G. Hejzlar. 1. vyd. Praha 1964, s. [253]–259; STEJSKALOVÁ, Hana: *Profesor Vladimír Groh a jeho odbojová činnost v letech 1939–1941*. Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2017.

¹³⁶ GROH, Vladimír: *Plebejský tribunát. Historická studie*. In: Sborník prací filologických univerzitního profesoru Františku Grohovi k šedesátým narozeninám. Praha 1923, s. 111–117.

¹³⁷ ŠIMŮNEK, Michal V. – KOSTLÁN, Antonín: *Vladimír Groh*. In: Týž: *Biografický slovník obětí nacistické perzekuce z řad vědecké obce v českých zemích 1939–1945*. Svazek I (A–K). Praha 2019, s. 209–212, zde s. 209.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ AMU, fond A 1 (Rektorát), osobní spis V. Groh, kart. 46, č. 1030; jmenování V. Groha mimořádným profesorem, 29. 3. 1926.

¹⁴⁰ AMU, fond A 1 (Rektorát), osobní spis V. Groh, kart. 46, č. 1030; jmenování V. Groha řádným profesorem, 18. 5. 1931.

Na FF MU byl V. Groh po zbytek svého života jediným přednášejícím v této specializaci (1926–1939). Připadl mu úkol vybudovat zdejší stoli-ci starověku.¹⁴¹ V letech 1925–1934 také suploval výuku starověkých dějin na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě.¹⁴² Jednání o jeho bratislavském působení probíhala původně současně s brněnským návrhem, ale Groh dal jako svému hlavnímu působišti přednost brněnské fakultě, k níž byl již vázán slibem.¹⁴³

Na obou pracovištích obsáhl jako náš první univerzitní učitel starově-ké dějiny v celé jejich říši (kromě dějin Indie a Číny). V cyklických třího-dinových přednáškách učil i dějiny starověkého Egypta a Izraele, hlavně však římské nebo řecké dějiny. Velký důraz kladl na krizové období prvního století př. n. l. a dějiny doby císařské. Řeckým dějinám věnoval v Brně šest semestrů, v Bratislavě jejich cyklus nedokončil kvůli odchodu z univerzity. Doplňující přednášky měly širší tematický záběr (např. ústavy řeckých států, Etruskové, organizace římské říše, topografie antické Itálie a Říma, dějiny vlády Alexandra Velikého). Volba cyklů a témat často odpovídala jeho publi-kační činnosti.¹⁴⁴ Nejčastější náplní jeho seminářů byl stejně jako u Dobiáše rozbor a komentář antických pramenů, referáty a samostatné práce studen-tů.¹⁴⁵

Od roku 1931 přešel z Prahy do Brna protohistorik E. Šimek. Stal se ředi-telem tamějšího Ústavu pro prehistorii a protohistorii zřízeného v roce 1932. V Brně působil i po druhé světové válce, a to až do roku 1958.¹⁴⁶ Šimkovy brněnské přednášky byly tematicky mnohem rozmanitější než pražské, týka-ly se více prehistorie a slovanského období dějin Československa. Několikrát však vykládal i o nejstarších zprávách o našich zemích a jejich obyvatelstvu či

¹⁴¹ Seznamy přednášek V. Groha na FF UK v Praze, FF MU v Brně a FF KU v Bratislavě viz: MOTLÍČEK, T.: *Historik starověku prof. PhDr. Vladimír Groh*, s. II.–VII. Na s. VIII je pak uve-den seznam dizertací, které V. Groh vedl a posuzoval.

¹⁴² AMU, fond A 2 (Filozofická fakulta), osobní spis V. Groh, kart. 4, č. 2, oznámení V. Groha MŠANO v Praze, 25. 3. 1937 (V. Groh v oznámení sděluje, že v roce 1934 přestal suplovat star-ověké dějiny v Bratislavě a přestal být spoluředitelem Historického semináře. Zároveň předal všechny účty prof. Jaroslavu Ludvíkovskému). Ten suploval v Bratislavě výuku starověkých až do nástupu prvního slovenského univerzitního učitele tohoto oboru Vojtěcha Ondroucha v akademickém roce 1935/1936.

¹⁴³ AMU, fond A 2 (Filozofická fakulta), osobní spis V. Groh, kart. 4, č. 2, dopis V. Groha Děkan-ství Masarykovy university v Brně, Praha 3. 6. 1925.

¹⁴⁴ MOTLÍČEK, T.: *Přínos prof. Vladimíra Groha*, s. 87–88.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 89–90. – Na s. 90 T. Motlíček uvádí jako Grohova studenta v semináři Oldřicha Peli-kána, pozdějšího odborného asistenta klasické filologie a klasické archeologie na univerzitách v Olomouci, Brně a Bratislavě.

¹⁴⁶ POSPÍŠILOVÁ, Eva: c. d., s. 148.

o přehledu dějin Československa a Evropy v době římské a v období stěhování národů. Semináře se soustředily na pravěk a ranou dobu dějinnou nebo se jednalo o archeologická cvičení ve sbírce Ústavu pro prehistorii a protohistorii a v terénu; sporadicky se stal námětem semináře i rozbor Tacitova spisu *Germania*.¹⁴⁷

Po smrti V. Groha, popraveného nacisty za odbojovou činnost v roce 1941,¹⁴⁸ pozbyla MU v Brně svého specialistu na starověké dějiny a jejich výuku zde po druhé světové válce suploval nejprve prof. Ferdinand Stiebitz,¹⁴⁹ klasický filolog se zaměřením především na antické drama, který se uvolil starověk přednášet, ale v dopise adresovaném J. Dobiášovi zmiňoval svůj obtížný úkol a potřebu najít pro brněnskou katedru adekvátního specialistu pro starověk.¹⁵⁰ K plně kvalifikovanému obsazení místa uvolněného Grohovou smrtí došlo teprve docenturou (1963) a profesurou (1968)¹⁵¹ Josefa Česky.¹⁵² Kromě J. Česky zahájili svoji pedagogickou kariéru na katedře starověké kultury v Brně i další mladí asistenti. Antonín Bartoněk se začal zabývat mykénštinou a mykénskou kulturou¹⁵³ a Radislav Hošek do výuky zařazoval šířeji koncipované přednášky z antického náboženství.¹⁵⁴

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 163–170.

¹⁴⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, J.: c. d., s. 69.

¹⁴⁹ ZLATUŠKA, Zdeněk: *Katedra starověké kultury na filosofické fakultě v Brně (1945–1960)*. LF, 93, 1960, s. 306–307.

¹⁵⁰ MVP, fond J. Dobiáš, kart. 2, inv. č. 3, korespondence, dopis F. Stiebitze, 11. 3. 1946.

¹⁵¹ LISOVÝ, I.: *Ozvěny dávnověku*, s. 193.

¹⁵² Ten vystudoval na FF MU v Brně obory latinu a dějepis, v letech 1949–1951 byl zaměstnán jako asistent na katedře starověké kultury téže fakulty. Po absolvování základní vojenské služby byl v roce 1953 přijat do vědecké aspirantury a od roku 1956 získal na brněnské univerzitě pevné místo odborného asistenta. V roce 1963 dosáhl hodnosti docenta a v roce 1968 profesora (viz tamtéž, s. 48). Vědecká kariéra J. Česky vyvrcholila předložením práce *Římský stát a katolická církev ve IV. století* (Brno 1983), po jejímž obhájení získal doktorát věd (1984). K J. Českoviz viz také: HANUŠ, Jiří: *Od katakomb ke světové církvi. Rozhovory s historikem starověku Josefem Českou*. Brno 1998; LISOVÝ, Igor: *Professor PhDr. Josef Česka, DrSc.: Vita a bibliographia*. České Budějovice 2005.

¹⁵³ RADOVÁ, Irena: *Profesor Antonín Bartoněk zemřel*. Universitas: revue Masarykovy univerzity 49, 2016, č. 2, s. 70–71. K A. Bartoňkovi viz také: PANAGL, Oswald: *Antonín Bartoněk (1926–2016): ein Nachruf*. LF, 139, 2016, s. 463–466.

¹⁵⁴ K R. Hoškovi viz: BARTONEK, Antonín: *Vzpomínka na životní dílo prof. dr. Radislava Hoška (1922–2005) po desíti letech*. Universitas: revue Masarykovy univerzity, 48, 2015, č. 2–3, s. 115–116; BOUZEK, Jan: *Vzpomínka na profesora Radislava Hoška (11. březen 1922–27. duben 2005)*. LF, 128, 2005, s. 381–384.

V Bratislavě si V. Groh vychoval svého nástupce,¹⁵⁵ Vojtěcha Ondroucha.¹⁵⁶ Ten se původně věnoval židovské diaspoře v Egyptě,¹⁵⁷ ale postupně publikoval řadu studií o římské přítomnosti na Slovensku. V roce 1933 se ucházel o habilitaci, k níž předložil studii *Der römische Denarfund von Vyskovce aus der Frühkaiserzeit*.¹⁵⁸ S jeho habilitací však nesouhlasil klasický filolog prof. Antonín Kolář,¹⁵⁹ zakladatel oboru klasická filologie na KU v Bratislavě, který poukazoval na to, že Ondrouch je spíše archeologem než filologem.¹⁶⁰ Za výrazné podpory V. Groha se nakonec přes všechny komplikace V. Ondrouch dočkal soukromé docentury starověkých dějin ještě v roce 1934. První přednášky vypsal v akademickém roce 1935/1936. Přednášel problematiku celých dějin starověku (i starověkého Východu), ale specializoval se především na římské dějiny.¹⁶¹ V roce 1939 byl jmenován mimořádným a v téže roce řádným smluvním profesorem.¹⁶² Definitivně mu byla řádná profesura udělena roku 1945.

¹⁵⁵ K osobnosti V. Ondroucha viz: LEBEDA, Aleš: *Prof. ThDr. PhDr. Vojtěch Ondrouch (Smržice 6. 4. 1891 – Bratislava 15. 6. 1963)*. Smržický zpravodaj 2014, č. 2, s. 6–12; PELIKÁN, Oldřich: *Za Vojtěchem Ondrouchem*. LF, 86, 1963, s. 145–147; VALACHOVIČ, Pavol: *Vojtěch Ondrouch 1891–1963 – Príspevok k dejinám slovenskej historiografie*. In: Historické štúdie k životnému jubileu Mikuláša Píšcha. Acta historica Posoniensia VIII. Bratislava 2008, s. 124–149.

¹⁵⁶ LEBEDA, A.: c. d., s. 8. – Na s. 12 autor článku zmiňuje, že se v roce 2008 konal ve Stupavě jednodenní vědecký seminář *Prof. Vojtěch Ondrouch – objevitel antické minulosti Stupavy*, a to při příležitosti 70. výročí vydání Ondrouchovy monografie *Limes Romanus na Slovensku*. Záštitu nad ním převzaly prestižní vědecké společnosti: Slovenské národní muzeum, Archeologické muzeum v Bratislavě, Slovenská archeologická společnost, Historický ústav SAV a Rada slovenských vědeckých společností SAV.

¹⁵⁷ AUK Bratislava, fond RUK 1, kart. 73, osobní spis Vojtěch Ondrouch, osobní výkaz. V osobním výkazu je uveden spis *Po stopách židovské diaspor. Příspěvek k dějinám židovské diaspor v Egyptě v 6.–5. století př. Kr.*, jehož obhájením Ondrouch získal v roce 1929 doktorát filozofie.

¹⁵⁸ Habilitační práce vyšla tiskem: ONDROUCH, Vojtěch: *Der römische Denarfund von Vyskovce aus der Frühkaiserzeit*. Bratislava 1934.

¹⁵⁹ A. Kolář zakládal obor klasická filologie na FF KU v Bratislavě. K jeho osobnosti viz: KOUČKÁ, Ivana: *Demokracie antická a moderní v díle českého klasického filologa Antonína Koláře (1884–1963)*. Historica Olomucensia, 36, Sborník prací historických 24, Olomouc 2009, s. 67–84; LISOVÝ, Igor: *Rerum historiae Graecae et Romanae investigatorum Bohemicorum Jan Burian, Josef Češka, Radislav Hošek, Antonín Kolář et Pavel Oliva*. Bibliographia. České Budějovice 2006.

¹⁶⁰ AUK Bratislava, fond RUK 1, kart. 73, osobní spis Vojtěch Ondrouch, zpráva A. Koláře, 16. 5. 1934.

¹⁶¹ VALACHOVIČ, P.: c. d., s. 127.

¹⁶² Postavení řádného smluvního profesora se od postu řádného profesora lišilo pouze tím, že řádný smluvní profesor nemohl na vysoké škole zastávat žádné akademické funkce.

Roku 1950 byl V. Ondrouch z FF KU odvolán.¹⁶³ Na univerzitu se však znovu vrátil v roce 1955, protože FF potřebovala naléhavě vychovat vědecký dorost pro obor starověkých dějin. Na katedře všeobecných dějin přednášel dějiny starověku v cyklickém kurzu, ale četl i speciální přednášky ze starověkých dějin. Jeho výuka byla díky bohatým znalostem poutavá, ale její ideologická úroveň nevyhovovala. Z tohoto důvodu, ale i pro svůj vysoký věk byl V. Ondrouch v roce 1959 definitivně penzionován.¹⁶⁴

Po druhé světové válce hledala odborníka na starověké dějiny i znovuobnovená Univerzita Palackého v Olomouci (1946), kam J. Dobiáš doporučil nejprve svou žačku Jiřinu Popelovou-Otáhalovou,¹⁶⁵ která se ovšem specializovala na antickou filozofii.¹⁶⁶ Protože místo vyučujícího starověkých dějin zůstávalo neobsazeno, suplovala přednášky a semináře z tohoto oboru v akademickém roce 1947/1948.¹⁶⁷ Svůj úvazek na starověkých dějinách však chápala jako dočasný a navrhla, aby výukou starověkých dějin byla pověřena další Dobiášova žačka Julie Nováková.¹⁶⁸

Aby získala zaměstnání na UP v Olomouci, musela se J. Nováková začít přeshkolovat na starověké dějiny, neboť její doménou byla do této doby antická literatura. Definitivní pověření J. Novákové suplováním starověkých dějin doporučila zásadní autorita v tomto oboru, prof. J. Dobiáš, na něhož se obrátila s prosbou o přímluvu. Ve svém doporučení však zdůraznil, že se jedná

¹⁶³ V posudcích, vyhotovených při jeho definitivním penzionování, se jako důvod odvolání v roce 1950 uvádí, že neovládal základy marxistického pojetí dějin a ve snaze o marxistický výklad se dopouštěl vulgarizace a tím dosahoval právě opačného účinku. V letech 1950–1953 pracoval V. Ondrouch jako kustod ve Slovenském Národním muzeu a mezi lety 1953–1955 v Historickém ústavu SAV jako vědecký pracovník. Viz Archiv Univerzity Komenského, fond Rektorát Univerzity Komenského v Bratislavě, personálne oddelenie, kart. 139, osobní spis prof. Vojtěcha Ondroucha, příloha k návrhu na penzionování, 22. 6. 1959.

¹⁶⁴ Archiv Univerzity Komenského, fond Rektorát Univerzity Komenského v Bratislavě, personálne oddelenie, kart. 139, osobní spis Vojtěch Ondrouch, příloha k návrhu na penzionování, 22. 6. 1959.

¹⁶⁵ A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – UP, koncept Dobiášova dopisu rektorátu UP, 11. 2. 1947.

¹⁶⁶ MARTINOVSKÝ, Martin: *Jiřina Popelová-Otáhalová*. [cit. 24. 3. 2020]. Dostupný z <<http://abiko.avcr.cz/miranda2/m2/archiv/2004/5/obsah/jirina-popelova-otahalova-100.-vyroci-narozeni.html>>.

¹⁶⁷ MOTLÍČEK, Tomáš: *Olomoucká léta v životě Julie Novákové*. In: NOVÁKOVÁ, Julie: Paměti aneb autobiografie. Třináct olomouckých let (1948–1961). Vyd. Tomáš Motlíček. Olomouc 2008, s. 99–127, zde s. 104.

¹⁶⁸ Tamtéž.

pouze o řešení dočasné, než se objeví jiný, vhodný kandidát školený speciálně pro obor starověkých dějin.¹⁶⁹

J. Nováková přednášela starověké dějiny v Olomouci od akademického roku 1948/1949 nakonec po dobu třinácti let, a to i přes četné peripetie se získáním trvalého místa a dalším kariérním postupem, tj. habilitací.¹⁷⁰ Nejprve pracovala na UP externě a byla pověřována výukou vždy na jeden rok, teprve od roku 1950 získala stálé interní místo odborné asistentky.¹⁷¹ V roce 1954 byla jmenována docentkou pro obor starověkých dějin, i když její vědecké práce měly nadále literárně historické zaměření.¹⁷² Během svého olomouckého působení J. Nováková upřednostňovala dějiny starověkého Říma. Kromě přednášek a cvičení pro studenty historie i klasické filologie připravovala společně s J. Pečírkou české překlady úryvků z antických literárních děl i nápisů, které vydali v obsáhlé chrestomatii s názvem *Antika v dokumentech*.¹⁷³ Na olomoucké univerzitě vyučovala do roku 1961, kdy zakončili své studium na dlouhou dobu poslední absolventi zdejší klasické filologie.¹⁷⁴

9 Závěr

Jak jsem již uvedla, antické dějiny byly po roce 1918 specializovaně přednášeny nejprve v Praze (J. Dobiáš), později také v Brně (V. Groh) a v Bratislavě (V. Ondrouch). J. Dobiáš zařazoval do svých přednášek, ve shodě ostatními uvedenými specialisty na toto téma, cyklické kurzy dějin starověkého Řecka a starověkého Říma. V. Groh však přednášel v cyklických kurzech i starověké dějiny dvou orientálních zemí, Egypta a Izraele, což korespondovalo i s jeho univerzálností ve vědecké činnosti. Rovněž prof. Ondrouch obsáhl výuku celého starověku, i když se specializoval zejména na římské dějiny.

¹⁶⁹ A AV ČR, fond J. Dobiáš, institucionální korespondence – FF UP, 2. 8. 1948, Dobiášův návrh pověřit J. Novákovou konáním tří hodin přednášek a dvou hodin semináře ze starověkých dějin při FF olomoucké univerzity.

¹⁷⁰ MOTLÍČEK, T.: *Olomoucká léta v životě Julie Novákové*, s. 105.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 107.

¹⁷² Ve své vědecké kariéře dosáhla titulu kandidát věd (CSc., 1949), v roce 1961 získala titul doktor věd (DrSc.). Viz: LISOVÝ, I.: *Vybrané kapitoly z české historiografie antiky*, s. 10.

¹⁷³ PEČÍRKA, Jan – NOVÁKOVÁ, Julie (ed.): *Antika v dokumentech*. Díl 1. Řecko. Praha 1959; Díl 2. Řím. Praha 1961.

¹⁷⁴ Po zrušení katedry klasické filologie J. Nováková odešla v roce 1961 jako vědecká pracovnice do Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV, kde mezi lety 1961–1973 redigovala vydávání latinských spisů J. A. Komenského. Viz: STEINER, Martin: *100 let od narození Julie Novákové*. [cit. 27. 3. 2020]. Dostupný z <http://abicko.avcr.cz/2009/05/05/novakova_julie.html>.

Základní náplň seminářů ze starověku byla na československých univerzitách v době Dobiášovy výuky totožná, tj. výklad antických pramenů, referáty a samostatné práce studentů. Zvolené antické prameny se však u vyučujících lišily, protože zařazovali často do seminářů rozbor děl antické literatury, která souvisela s jejich vědeckou prací a připravovanými články a monografiemi. Výuka E. Šimka vycházela z jeho užší specializace na archeologii, prehistorii a protohistorii. Často se věnoval etnikům, která osídlila území Československa v laténské a římské době našich dějin, tj. Keltům a Germánům. Po druhé světové válce se jeho výklad více soustředil na slovanské období.

Po Únoru 1948 začali na FF UK v Praze a i FF MU v Brně působit marxisticky orientovaní vysokoškolští učitelé (L. Varcl), zejména však mladší generace asistentů a odborných asistentů (J. Burian, J. Pečírka, P. Oliva, J. Česka). Jejich přednášky i semináře z antických dějin byly ovlivněny ideologií marxismu-leninismu, která považovala za základní hybnou sílu vývoje antické společnosti třídní boj mezi otrokáři a otroky. J. Dobiáš a V. Ondrouch však tyto myšlenky historického materialismu ve své výuce neuplatňovali, jak dokazují např. Dobiášova skripta *Přehled dějin starověkých*¹⁷⁵ či problémy V. Ondroucha s uplatněním na FF KU v Bratislavě. Po roce 1945 přednášeli antické dějiny na dvou československých univerzitách i neodborníci, neboť FF MU v Brně a FF UP v Olomouci potřebovaly získat vyučujícího starověku. V Brně vystřídal nacisty popraveného V. Groha klasický filolog F. Stiebitz, v Olomouci se musela pro starověké dějiny „zaučít“ J. Nováková.

RESUMÉ

PEDAGOGICKÁ KARIÉRA A PŮSOBNÍ PROF. JOSEFA DOBIÁŠE

Předkládaný článek se především zabývá pedagogickou kariérou a středoškolskou a vysokoškolskou výukou prof. Josefa Dobiáše (1888–1972), který působil na FF UK v Praze v letech 1920–1958 a stal se prvním českým řádným profesorem dějin starých Řeků a Římanů (1930). Druhým cílem článku je srovnat pedagogickou kariéru a aktivity Josefa Dobiáše s ostatními významnými československými vysokoškolskými učiteli starověkých dějin v době Dobiášovy aktivní pedagogické činnosti (prof. Emanuel Šimek, prof. Vladimír Groh, prof. Vojtěch Ondrouch).

¹⁷⁵ DOBIÁŠ, Josef: *Přehled dějin starověkých*. Praha 1951.

Článek vychází především z rozboru archivních pramenů, především z nezpracovaného fondu Josefa Dobiáše uloženého v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky. Využívá však i osobní spisy ostatních uvedených profesorů, uložené v archivech univerzit, na kterých působili. K základním tištěným pramenům ke zkoumané problematice pak náležely seznamy vysokoškolských přednášek, které byly každoročně na univerzitách vydávány.

Z již uvedeného důvodu můžeme sledovat nejdetailněji pedagogickou kariérní dráhu Josefa Dobiáše, který se však spíše koncentroval na vědeckou činnost. Dobiášovy přednášky a specializované semináře, které korespondovaly s tématy jeho odborné práce, přesto zanechaly ve studentech jednoznačně pozitivní dojem. Zejména po druhé světové válce J. Dobiáš vychoval celou řadu dalších specialistů v jednotlivých dílčích disciplínách antického starověku.

Klíčová slova: Josef Dobiáš, starověké dějiny, pedagogická kariéra a činnost, vysokoškolská a středoškolská výuka

SUMMARY

EDUCATIONAL CAREER AND ACTIVITY OF PROF. JOSEF DOBIÁŠ

The article presented here mainly deals with the secondary school and university teaching career of Prof. Josef Dobiáš (1888–1972), who worked at the Faculty of Arts of Charles University between 1920–1958 and who became the first Czech full professor of ancient Greek and Roman history (1930). The final chapter of the article also compares the educational activities of Josef Dobiáš with those of other contemporary university teachers active in the field of ancient history (Prof. Emanuel Šimek, Prof. Vladimír Groh, Prof. Vojtěch Ondrouch). This article is based primarily on an analysis of archival sources, especially Josef Dobiáš's unprocessed collection stored at the Masaryk Institute and the Archive of the Czech Academy of Sciences.

Although Josef Dobiáš prioritised his academic work over his work as a teacher, the collection provides us with a detailed overview of his teaching career. It also demonstrates that his lectures and specialised seminars on the topics of his personal academic work clearly left a positive impression on his students. Especially in the period after the Second World War, J. Dobiáš

helped educate a number of other specialists in the individual sub-disciplines related to the study of the antiquity.

Keywords: Josef Dobiáš, ancient history, educational career and activity, secondary school and university teaching

PhDr. Ivana Koucká, Ph.D.
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc
Česká republika
e-mail: ivana.koucka@upol.cz